

Some-ajan arvokisat ja ihmisoikeuskysymykset

Suomen jalkapallomaajoukkueen pelaaja Riku Riski päätyi kuluvan vuoden alussa kansainvälisen median otsikoihin kieltäytyttyään eettisistä syistä matkustamasta maajoukkueleirille Qatarin. Kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA on myöntänyt lajin seuraavat MM-kisat vuodelle 2022 autoritääriseen Qatarin, jossa kisastadionit on rakennettu modernia orjuutta muistuttavalla siirtotyövoimalla. Riku Riski sai boikotointipäätöksensä vuoksi paljon kunnioitusta osakseen sosiaalisessa mediassa – toisin kuin Suomen Palloliitto, jolta urheiluorganisaationa perättiin kestävämpiä toimintaperiaatteita.

Kuvitellaanpa tilanne, jossa kyseessä olisivatkin olleet viime vuonna Venäjällä järjestetyt jalkapallon MM-kisat ja kieltäytyjänä joku kisoihin selviytyneen joukkueen tähtipelaajista: Mitä seurauksia – mediapommin lisäksi – olisi ollut sillä, että Lionel Messi olisi boikotoinut kisoja? Olisiko argentiinalaistähti saanut seuraa muista jalkapalloilijoista ja miljoonista jalkapallofaneista? Miten tilanteeseen olisivat reagoineet MM-kisojen pääyhteistyökumppanit ja Messin henkilökohtaiset sponsorit? Entä lajin kansainvälinen katto-organisaatio?

Eettisiä syitä poisjättäytymiselle olisi Venäjän kohdalla löytynyt useita, mutta tilannetta on vaikea edes kuvitella. Urheilun arvokisojen yhteydessä on yleensä nähty vain valtiotason poliittisia boikotteja. Vielä Moskovan olympialaisista vuonna 1980 jättäytyi pois 47 maata protestina Neuvostoliiton sodankäynnille Afganistanissa, mutta sen jälkeen boikotit ovat toteutuneet enää diplomaattisella tasolla. Venäjän vuoden 2018 jalkapallon MM-kisoja boikotoi avoimesti ainoastaan viiden maan edustajisto, mutta avausottelua seurasi paikan päällä lähinnä vain Saudi-Arabian delegaatio.

Yksittäiset urheilijat ovat puolestaan turvautuneet boikotointien sijaan urheilutapahtumissa toteutettuihin protesteihin – tunnetuimpina Tommie Smithin ja John Carlosin toteuttama Mustien panterien ele (1968) ja Cathy Freemanin aboriginaalien lipun heiluttaminen (1994). Amerikkalaisen jalkapallon pelaaja Colin Kaepernick protestoi tummaihoisiin kohdistuvaa poliisiväkivaltaa vastaan polvistumalla NFL-ottelun alussa (2016) kansallislaulun ajaksi. Presidentti Donald Trumpin kritisointua asiaa tapansa mukaan Twitterissä ilmiö on laajentunut protesteiksi hänen rasistista politiikkaansa vastaan, ja pelaajat jatkavat polvistumisiaan lajiliiton sakkorangaistuksen uhallakin.

Nykypäivän mielenilmaukset erottaa aikaisemmista urheilijaprotesteista sosiaalinen media, jossa nostetaan esiin urheiluorganisaatioiden piilossa pitämiä asioita. Huippu-urheilijoiden omiin sosiaalisen median sisältöihin vaikuttaa moni taho lajiliitoista sponsoreihin, ja etenkin arvokisojen aikana julkaisut ovat katto-organisaation taholta tarkkaan säädelyjä. Esimerkiksi Moskovan yleisurheilun MM-kisoissa (2013) tukensa Venäjän seksuaalivähemmistöille Instagramin kautta osoittanut Emma Green Tregaro pakotettiin maalaamaan kuvassa esiintyneet sateenkaarikyntensä piiloon korkeushyppyfinaalin ajaksi.

Venäjän jalkapallon MM-kisojen yhteydessä Saksan valmentaja kielsi pelaajiltaan sosiaalisen median käytön kokonaan. Urheilijoiden some-esiintymiset olivat kisojen aikana kaikkiaan tyypillisen kantaan ottamattomia – lukuun ottamatta viraaliksi levinnyttä videota, jolla Kiovan Dynamoa aiemmin edustanut kroatialaispuolustaja Domagoj Vida huusi (yhdessä valmennusryhmään kuuluneen Ognjen Vukojevićin kanssa) ”kunniaa Ukrainalle” Kroatian voitettua Venäjän puolivälieräottelussa. Venäläispoliitikot suuttanut iskulause toi Vidalle sakot kansainväliseltä jalkapalloliitolta ja Vukojevićille potkut joukkueesta. Ei-poliittisena mielenilmauksena FIFA piti sen sijaan televisiokuvissa vilahdelleita iranilaisten naiskatsojien #NoBan4Women-kylttejä, joilla viitattiin siihen, että kotimaassaan heidän pääsynsä jalkapallokatsomoihin oli kielletty. MM-kisojen jälkeen naiset päästettiin ensimmäisen kerran neljäänkymmeneen vuoteen katsomaan maottelua Azadi-stadionille Teheranissa.

FIFA sakotti Venäjän jalkapalloliittoa kevään 2018 aikana maajoukkueen fanien rasistisesta käytöksestä, ja saman vuoden toukokuussa ilmestyneen FARE-järjestön raportin mukaan Venäjän jalkapalloliigassa esiintyi runsaasti rasismia. Näkyvimmin rasismiin otti kisojen aikana kantaa Ruotsin maajoukkue, jonka assyrialaistaustaisen pelaajan Jimmy Durmazin sosiaalisen median tilit täyttyivät solvauksista hänen aiheuttuaan Saksan voittomaaliin johtaneen vapaapotkutilanteen. Joukkue kuvautti kansainvälistä mediahuomiota saaneen ”Fuck rasismen” -videon, jonka synnyttämät tuen ilmaukset levisivät sosiaalisessa mediassa #backadurmaz-hashtagilla varustettuina.

Some-myrsky syntyi myös siitä, että maailmantähdeksi noussut, Liverpoolia seuratasolla edustava egyptiläispelaaja Mohamed Salah valjastettiin kisojen aikana poliittiseksi propagandavälineeksi. Egyptin maajoukkue majoittui Groznyissa, ja Tšetšenian tasavallan johtaja Ramzan Kadyrov käytti tilaisuuden hyväkseen vierailemalla joukkueen luona ottamassa yhteiskuvia tähtijalkapalloilijan kanssa ja nimittämällä tämän Tšetšenian kunniakansalaiseksi. Salah tulkittiin näin ihmisoikeusrikkomuksista tunnetun Kadyrovin tukijaksi, minkä vuoksi Salahin uutisoitiin harkinneen jopa maajoukkueurastaan luopumista. Julkisuuudessa spekulointiin, oliko Egyptin jalkapalloliitto pakottanut islamofobian hälventäjänä tunnetun Salahin edustustehtäviin kentän ulkopuolella, ja miksi maailmantähti suostui moiseen.

Moni sosiaalisen median käyttäjä piti MM-kisojen kohokohtana Kylian Mbappén ja kesken finaaliottelun kentälle karanneen Pussy Riot -aktivistin kohtaamista. Aktivistiryhmä julkaisi Twitterissä tiedotteen, jossa he kertoivat protestoineensa Venäjän poliittisten vankien vapauttamisen puolesta ja mielenosoittajien laittomia pidätyksiä vastaan. Kansainvälinen televisiokuva käännettiin etäälle kentän tapahtumista välikohtauksen aikana, mutta lähikuva kisojen ranskalaistähden ”yläfemmoista” levisi sosiaalisen median kautta suurta suosiota keräten.

Ei ole urheilijoiden vika, että arvokisoja myönnetään ihmisoikeuksia polkevien, korruptoituneiden maiden järjestettäväksi ja että heidän keinojaan vaikuttaa asioihin rajoitetaan. Silti toivoisi, että tämänhetkisistä tähdistä löytyisi enemmän ainakin some-tottelemattomuutta, jotta ihmisoikeuksien kunnioittamista peräävät viestit saisivat painoarvoa urheiluyhteisön lisäksi valtaapitävien urheiluorganisaatioiden suunnassa.

Riikka Turtiainen

Kirjoittaja työskentelee digitaalisen kulttuurin yliopistonlehtorina Turun yliopistossa ja tutkii muun muassa sosiaalisen median roolia urheilukulttuurin yhdenvertaisuuden edistämisessä.